

Bytost člověka.

Třetí přednáška.

Budapešť, 5. června 1909

Včera jsem se pokusil podat vám přehled různého druhu oduševnění nás obklopujícího světa. Dnes se budeme přesněji orientovat v bytosti samého člověka. Také zde se bude muset mluvit o mnohých věcech již známých. Uvedeme si nejprve skutečnosti z lidské bytosti takovým způsobem před oči, jak se nejlépe zabudují do obrazu, který jsem vám mohl podat včera. Uvidíme potom, jak se člověk ukazuje ve vztahu k svému nejnižšímu tělu nejprve jako vyrostlý z první říše kolem nás, kterou jsme charakterizovali jako říši minerální. Pozorujeme-li člověka, jak před námi stojí, je to první, co na něm vnímáme, tím nejhmatatelnějším: jeho fyzické tělo. Pro okultního badatele je to však jen jedním článkem jeho lidské přirozenosti. Snadno se o tomto fyzickém těle učiní nesprávná představa, pokud se myslí, že fyzické tělo je právě to, co se může vidět očima a hmatat rukama. Lze se tím dopustit stejné chyby, jako kdyby někdo chtěl pokládat vodík za vodu. Tomuto lidskému fyzickému tělu jsou už totiž přimíšeny vyšší články. Jak toto fyzické tělo člověka fyzicky před námi vystupuje, je již proniknuto druhými články lidské přirozenosti, takže co se nám ukazuje jako maso a kosti, nemůže se beze všeho nazvat fyzickým tělem.

Toto fyzické lidské tělo je sice tím, co je složeno ze stejných látek a sil jako to, co máte venku v minerálním světě, v umělecké stavbě jsou v něm tyto látky a síly skloubeny, avšak že to tělo takto vyhlíží, že se tak vycitňuje, jak to činí, to pochází z toho, že už jsou mu přimíšeny i druhé bytostné články. Co spatřují oči z fyzického lidského těla, to vlastně není fyzické tělo. Takovým je toto tělo teprve pak, když člověk prošel branou smrti: mrtvola, to je vlastní fyzické tělo, to, co je uvolněno od všech článků vyšší lidské přirozenosti. Když se fyzické tělo přenechá samo sobě, sleduje potom úplně jiné zákony nežli až k tomuto okamžiku. Až do okamžiku smrti neustále vlastně odporuje fyzikálně-chemickým zákonům. Tělo člověka by bylo v pozemském životě v každém okamžiku mrtvolou, kdyby nebylo trvale prostupováno tělem éterickým, které je po celý život bojovníkem proti rozpadu fyzického těla. Éterické neboli životní tělo je druhým článkem lidské bytosti.

Chceme tu hned předem vzít na zřetel, že éterické tělo má také rostlina i zvíře. Ale člověk se přece jen v jistém směru odlišuje od zvířete také svým tělem éterickým. A tento rozdíl má nás nyní obzvlášť zajímat: Jak se liší lidské éterické tělo od zvířecího? - Dříve se však ještě optáme: Jak přichází jasnovidné vědomí k tomu, aby něco vědělo o éterickém těle člověka? K zodpovězení této otázky musíme popisovat jasnozření.

Kdo dosáhl určitého stupně jasnozření, získal si také schopnost vydobýt si sílu, aby ovládl natolik svého ducha, že v mnohem vyšším stupni je schopen zaměřit k něčemu svou pozornost nebojí odvrátit. Požádáte-li obyčejného člověka, aby svou pozornost tak odvrátil, že si může takřka odsugerovat fyzickou postavu, bude mu to možné jen velmi zřídka. Jasnovidce však je toho naprosto schopen. Prostor, kde se jinak nachází fyzické tělo, je potom pro jasnovidce vyplněno, prozářeno tímto éterickým neboli životním tělem. Toto tělo má přibližně lidskou postavu u hlavy, trupu a ramen. Čím dál dolů, tím se lidské postavě podobá méně. U zvířete je éterické tělo velmi rozdílné od těla fyzického. U koně např., jak víte, přesahuje éterická hlava daleko ven. A teprve kdybyste mohli jasnovidně pozorovat éterické tělo slona, užasli byste, jakou má toto tělo obrovskou stavbu. Čím více jdeme u lidské postavy dolů, tím více se éterické tělo oproti fyzické formě mění. Jinak ale odpovídá v jistém směru levá a pravá strana v těle fyzickém i éterickém. Poněkud nalevo leží fyzické srdce, odpovídajícím orgánem v těle éterickém je srdce éterické, které je na straně pravé.

Ale největší rozdíl mezi fyzickým a éterickým tělem je ten, že éterické tělo muže je ženské a u ženy je mužské. Tato skutečnost je velice důležitá, a mnoho záhad lidské povahy je vysvětlitelných na základě tohoto okultního výsledku bádání. Tak je u člověka jistý druh přiměřenosti mezi tímto druhým článkem lidské bytosti a článkem prvním, kdežto u zvířete je mezi oběma velký rozdíl.

Astrální tělo u člověka si můžete ujasnit ještě mnohem víc. Je to třetí článek lidské bytosti. Již tělo éterické je pro jasnovidce skutečnost, pro materialisty je to ovšem fantazie. Zevní anatomická, fyziologická věda probádává na člověku jen fyzickou tělesnost. Ale v této fyzické tělesnosti je něco, co jako krev a nervy je lidskému vědomí ještě mnohem bližší. Člověk totiž ví o svém potěšení, o svém utrpení, o své radosti, a to se odehrává v prostoru vyplněném jeho fyzickou tělesností. Jemu neviditelný toho nositel stává se viditelným pro jasnovidné vědomí jako svítící oblak: je to tělo astrální. To se velmi liší od éterického těla.

Pohyb ve fyzickém těle není srovnatelný s mimořádnou pohyblivostí těla éterického. U zdravého člověka má toto éterické tělo barvu květu mladého stromu broskvového. Leskne a třpytí se na něm všechno ve zvláštní nuanci růžové, temné a světlé až k bíle svítící, přitom má éterické tělo určité ohraničení, i když kolísavé. U astrálního těla je tomu úplně jinak. Toto tělo ukazuje nejrozmanitější barvy a formy, podobně jako oblak, který odplouvá ve stále se měnícím pohybu. A co se v tom oblaku tvoří, vyjadřuje se v citech a pocitech, které člověk chová k druhému člověku. Spatřuje-li jasnovidec modravě-červenou barvu vynořovat se v astrálním těle, tak vidí takřka proudit lásku od člověka k člověku, ale vidí také v činnosti od člověka k člověku všechny pocity ošklivé. A protože duševní činnost člověka se neustále mění, mění se neustále také barvy a formy astrálního těla, vystupují a odvádějí v pestré hře a tvoří svá ukončení.

Čtvrtým článkem lidské bytosti je nositel „já“ (*jáství*).

Tak máme tedy na člověku fyzické tělo, které je srovnatelné s minerálem ve vnější přírodě, pak tělo éterické srovnatelné s rostlinou, a jako třetí máme tělo astrální, které má s člověkem společné zvíře. Jen je astrální tělo u člověka mnohem pohyblivější než to u zvířete.

Nositel „já“, čtvrtý článek lidské bytosti, je na způsob oválovitého útvaru, jehož původ se dá sledovat až do předního mozku. Je tam pro jasnovidce viditelný jako modravě svítivá koule. Z ní proudí v oválovité formě, jako prostorové vejce, dalo by se říci, které působí do člověka, jistý druh modře. Jak se tento nositel „já“ může vidět? Teprve když je jasnovidce s to odsugerovat si také astrální tělo člověka, pak je schopný vnímat nositele „já“. Ostatní tři těla má člověk společně s říšemi přírody, s říší minerální, rostlinnou a zvířecí. Nositelem „já“ se však od těchto říší odlišuje, čímž je korunou stvoření.

Když jsme takto pozorovali čtyřčlánekovou podstatu člověka, uvedli jsme současně před očima něco, co člověk takřka obdržel s sebou z vyšších světů, lhostejno, na jakém vývojovém stupni se nachází. Že má tyto čtyři články lidské bytosti, tím je právě člověkem. Teprve když jeho „já“ pracuje na třech ostatních tělech, začíná práce člověka samotného. Člověk je ve svém vývoji výš nebo níž podle toho, jak svou práci na těch třech nižších člancích své bytosti vykonává. Nejprve začíná jeho „já“ pracovat na astrálním těle. Tato práce se projevuje na nízce vyvinutém člověku a na vysoce vyvinuté osobnosti, jako byl třeba Schiller, značně rozdílně. Ten první vykonal na přeměně svého astrálního těla méně než ten druhý. Tato vnitřní práce na sobě samém se v tajné řeči nazývá tříbení nebo očišťování: katarze. Tímto způsobem pracuje „já“ na zdokonalení astrálního těla. U všech lidí proto shledáte, že astrální tělo se rozpadá ve dvě části: jedna část je propracovaná, vytříbená, ta druhá není. Dejme tomu, že „já“ pracuje tvrdošijně dál na tomto astrálním těle. Pak se člověk dostane pozvolna k tomu, že si nemusí přikazovat, aby konal dobro, nýbrž konání dobra se mu stane zvykem. Je totiž rozdíl, když Člověk jenom následuje příkazu, nebo je v lásce tak silný, že ani nemůže jinak než konat

něco dobrého, rozumného, krásného. Následuje-li člověk jen příkazu, pracuje Já“ na astrálním těle, ale stane-li se mu dobro zvykem, pak už zpracovává jeho Já“ také tělo éterické.

Jakým způsobem pracuje Já“ na éterickém těle? Abychom to poznali, vezmeme si na pomoc příklad. Když se vám něco vysvětluje a vy jste tu věc pochopili, pak pracovalo Já“ do astrálního těla. Když ale dennodenně konáte modlitbu, snad se každý den modlíte Otčenáš, pak tím, že každý den totéž opakujete, kdy duše stále znovu provádí stejnou činnost, tedy pracujete do těla éterického. Opakování je něčím zcela jiným než jednorázové pochopení. Můžete si ujasnit, jak se v prvním případě zpracovává z vlastního Já“ tělo astrální a v druhém tělo éterické.

Pohleďte na růst rostliny. Zárodek raší, rostlina vyháňá stonek, nasazuje list za listem, stále nové zelené listy. To může proto, že je obdařena éterickým tělem, neboť princip éterického těla je opakování. Všude tam, kde vystupuje opakování, působí éterické tělo. Zakončení rostliny květem, to způsobuje jiný princip, totiž rostlinu zastihující tělo astrální. Takže ukončování je principem astrality. Dobře si toho povšimněte - můžete to pozorovat také u člověka na stavbě jeho fyzického těla. Prohlédněte si páteř, ty stále se opakující obratle, zde máte vyjádřené éterické tělo ve fyzičnosti. A teď pozorujte hlavu člověka, mozek: zde máte ukončení, tedy ve fyzické formě tělo astrální. Duchovně stejný proces máte jako jednorázové pochopení v účinku na tělo astrální, a jako vydobytou činnost každodenním opakováním stejné modlitby nebo stejného meditačního cvičení v práci na těle éterickém. V tom je třeba vidět podstatu meditace, že principem opakování působí nejen do astrálního těla, ale až do těla éterického. Velcí náboženští učitelé činili proto něco tak velkého, že dali lidstvu obsahy, v nichž se postupně zjevovala účinná síla, která vždy ještě dále působí. Tak je tedy i éterické tělo člověka ze dvou částí: má část propracovanou, u průměrného člověka ovšem ještě nepatrnou, a část lidským Já“ dosud nezpracovanou.

Pro člověka existuje ještě něco třetího. Může ze svého „já“ působit až do těla fyzického. To je práce nejtvrdější. Nevědomě pracoval už člověk na svém fyzickém těle nepřetržitě, ne však ze svého Já“. To je možné jen těm nejpokročilejším.

Tak se seznamujeme se čtyřmi nižšími články člověka a třemi vyššími články, které jsou produkty proměňování tří nižších těl, na nichž pracuje Já“. U tohoto zpracování tří nižších článků je značný rozdíl: děje se to vědomě nebo nevědomě. Nevědomě, to znamená aniž by o tom dotýčný člověk věděl, se to děje pozorováním a do sebe přijímáním uměleckých děl, obrazů atd., oddanou zbožností a konáním modliteb. Lidé si však neuvědomují, že tím pracují na svém éterickém a astrálním těle. Vědomá práce na nich začíná poměrně pozdě. Musíme tedy rozlišovat vědomou a nevědomou práci člověka na dolních bytostných člancích. Lidské astrální tělo se skládá ze dvojího členění: z části nevědomé a vědomé. Část astrálního těla, která od Já“ byla propracovaná nevědomě, ta se nazývá duše pocitová. A co se nevědomě po dlouhý čas prepracovávalo v těle fyzickém, to je duše vědomá. Tak tedy rozlišujeme na člověku tělo fyzické, tělo éterické, tělo astrální a Já“, a od tohoto Já“ jako z astrálního těla nevědomě prepracovaná duše pocitová, z éterického těla duše rozumová a z fyzického těla duše vědomá. Máme tedy šest, po případě sedm článků lidské bytosti, které vznikly tak, že člověk na sobě nevědomky pracoval. Nyní nastává práce vědomá. Co vznikne tím? Co člověk vědomě vpracuje do astrálního těla, to je duch sám neboli „mañas“. Co člověk vědomě činí na svém těle éterickém - což se však děje teprve při vědomém okultním školení - to se nazývá „buddhi“ neboli životní duch. A co nastane potom, když se jednou dostane Já“ do stavu, že bude zpracovávat fyzické tělo, tj. vpracovávat síly až do těla fyzického? Okultním školením, procesem dýchání to může vědomě opravdu nastat, ale musí se při tom postupovat nesmírně opatrně a velmi subtilně, neboť při nesprávném školení, jak se často podává ve veřejných spisech, může se také tělu Evropana velice uškodit, a musí se vědět, co je konstituci moderního člověka přiměřené. Takovým vědomým dýcháním se pak z vlastního „já“ přetváří fyzické tělo v „átman“ neboli v duchovního člověka.

Když člověk přijal pozemskou tvářnost, byla lidská bytost čtyřčlanková. S první pozemskou inkarnací začíná už pracovat svým Já“ sám na sobě. Přitom vyvíjí během vtělování nevědomě ony tři duševní aspekty: duši pocitovou, duši rozumovou a duši vědomou. Ještě uvidíme, jak postupuje vědomé přetváření fyzického těla, éterického těla a těla astrálního ve tři vyšší články. Zde máte zatím to, čím je jistou měrou sedmičlanková bytost člověka, která se takto vyvíjí inkarnacemi. Čtyři články: fyzické tělo, éterické tělo, astrální tělo s vlastním Já“ tvoří tak zvanou svátou čtvernost, jak se uctívala ve všech okultních školách, k níž se ještě přidružovala svátá trojice, která se vědomě člení v sedm a deset. Tak jsme postavili před svou duši univerzálního člověka, který má v sobě vše, co ho takřka vějířovitě obklopuje, ale svým nositelem Já“ ční nad tím.

Nyní budeme pozorovat člověka také ve bdění a spánku, aby se poznalo, jak jsou ta těla spolu spojena. Co se děje, když radost a bolest v člověku mlčí, když vědomí klesne do spánku? Astrální tělo a „já“ jsou pak mimo těla fyzického a éterického. Pro člověka nastupuje ve stavu spánku něco velmi zvláštního. Jako za dne rostlina, tak je člověk v noci: má v sobě jen fyzické a éterické tělo, sestoupil takřka k rostlinnosti. Lidská bytost se rozštěpuje ve dva články: fyzické a éterické tělo zůstávají na loži a tělo astrální a Já“ jsou mimo. Teď můžete předložit otázku: Je tedy člověk na loži rostlinou? Ne, to není, ale oboji je stejného tělesného složení. Na naší Zemi může však existovat bytost s tělem fyzickým a éterickým, jen když je to rostlina. Když v tom přebývá tělo astrální a Já“, mění se tím také ta druhá těla, fyzické tělo a tělo éterické. U rostlin nejsou žádné nervové provazce, a teplou krev má jen fyzické tělo, v němž přebývá Já“. Vyšší zvířata je třeba brát v úvahu jako pokleslé formy prapůvodního člověka. Ve fyzickém těle se vyjadřuje Já“ v krevním systému, astrální tělo v nervech, éterické tělo v systému žláz, a fyzická přirozenost ve vlastním těle člověka. Když je tedy astrální tělo vlastním tvůrcem nervového systému, a tím také je, pak se tento systém dostává za noci do zkormouceného stavu, neboť je opuštěný svým pánem, ale ne systém žláz, tomu zůstává éterické tělo věrné. Ale také krevní systém fyzického a éterického těla je v noci nevěrně opuštěn vlastním Já“. Fyzické tělo může být samo pro sebe, protože fyzická přirozenost zůstává stejná, právě tak systém žláz, neboť éterické tělo za noci ve fyzickém těle zůstává. Ale nervový systém jeho pán opouští. Chceme se teď otázat jasnovidného vědomí, co se pak ve fyzickém těle stane? Stejnou měrou, v níž lidské astrální tělo vychází za noci z fyzického a éterického těla ven, stejnou měrou vniká do těl, ležících na loži, astrální tělo božsky-duchovní. Právě tak je tomu se systémem krevním: vstupuje do něj božsky-duchovní Já“ a zaopatřuje ho. Člověk je čtyřčlankovou bytostí i v noci, ale žije v něm něco jiného: bytost vyššího řádu se usadí v těch dvou tělech na loži. A když člověk, tj. jeho astrální tělo a jeho Já“, se ráno vrátí k svému éterickému a fyzickému tělu, pak jeho menší tělo astrální vyžene to mocnější ven. Právě tak se děje u jeho krevního systému: jeho Já“ zapudí božsky-duchovní Já“, které tento systém zaopatřovalo během noci.

V našem okolí jsou vždy božsky-duchovní bytosti. Ty musí ve dne ustoupit, a my děláme totéž v noci. Tyto božsky-duchovní bytosti spí totiž ve dne: božský spánek a lidský spánek si úplně vyhovují. Božsky-duchovní Já“ a božsky-duchovní astrální tělo vtáhnou večer do člověka ležícího na loži, do jeho fyzického a éterického těla, a ráno z nich ustoupí. U člověka se to děje právě naopak, ten zase opustí svá těla večer a ráno se v nich usídí. Dokonce i v náboženstvích ještě zůstal pocit pro spánek bohů za dne. Jsou krajiny, kde se kostely v poledne zavírají, protože to bohové spí nejhlubším spánkem.

Také to si z člověka prohlédneme, co je za noci mimo jeho tělo: astrální tělo a Já“. Víme, že v astrálním těle jsou zakořeněny pudy, žádosti a vášně, ale člověk je v noci nevnímá. Čím to je? Tím, že astrální tělo a Já“ člověka nemají v současném vývoji žádné orgány k vnímání. Dnešní člověk může vnímat jen s orgány fyzickými. Neboť kolik má člověk orgánů, tolik světů se mu otevírá, tolik je jich kolem něho. Má-li o některý orgán víc, pak se mu otevře svět nový. Když se člověk ještě nestal

jasnovidným, nemá jeho astrální tělo orgány, a proto člověk v noci také nic nepozoruje. Můžeme si snadno představit, že člověk může být bez některého smyslu. Víme, že jsou slepci a lidé takoví, jimž chybí jiné smysly, ale pro člověka není žádný ze světů, když nemůže používat své smysly. Proto ráno, když člověk může opět svých smyslů používat, je tu zase kolem něho svět. Ale jinak je tomu ve smrti. Éterické tělo a fyzické tělo zůstávají po celý život spolu navzájem spojeny. Ve smrti však jde éterické tělo zpravidla poprvé ven a opouští tělo fyzické. Okamžik smrti proto popisuje, kdo o tom něco ví, jako okamžik zpětného pohledu, kdy celý uplynulý život táhne jako panoráma kolem člověka. Proč? Protože éterické tělo je nositelem paměti a tato paměť je nyní uvolněna. Dokud je éterické tělo v těle fyzickém, nemůže rozvinout svou celou sílu, nýbrž vyvíjí z ní jen tolik, jak dovolí fyzický nástroj. Ale ve smrti je uvolněno a může bez fyzického těla vyvinout vše, co za celou dobu života se do něho vepsalo. Také nějakým náhlým nervovým otřesem, při němž však nesmí člověka opustit vědomí jako po smrti, může se dostavit toto panoráma, např. v nebezpečí života. To je však výjimečný případ. Teď se můžete optat: Jak dlouho trvá toto tablo? To je u lidí velmi různé. Všeobecně se může říci, že to trvá tak dlouho, jak může člověk v životě bdít, aniž by byl přemožen spánkem. Je to dvacet, padesát, šedesát až osmdesát hodin. Nejvyšší hranice, které může člověk ve bdění dosáhnout, je přibližně délka doby pro toto panoráma. Tak dlouho trvá tato zpětná vzpomínka. Pak odproudí, a současně jasnovidec vidí, jak se éterické tělo odpoutává, ale ne úplně, a to je podstatné. Určitou esenci, extrakt bere člověk s sebou, a spolu s touto esencí svého éterického těla bere plody svého posledního života. Tím člověk vystupuje vzhůru. Ponechává si tedy esenci svého éterického těla, své tělo astrální a své Já“, až pak odloží i tělo astrální. Teď odložil dvě mrtvoly, a potom vstupuje do duchovního světa.

Zítřka budeme pozorovat život po smrti a vstup do dévachanického světa.